

POSTANOWIENIE

Dnia 16 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Grubba (przewodniczący)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Kazimierz Klugiewicz (sprawozdawca)

Protokolant Edyta Demiańczuk-Komoń

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Dariusza Kuberskiego,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu,
w dniu 16 października 2024 r.,
w sprawie **B.K.** i **S.P.**,
przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w Sosnowcu,
postanowieniem z dnia 25 kwietnia 2024 r., sygn. akt V Ka 121/24,
zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k., złożone przez osobę uprawnioną przed sądem po wpłynięciu do sądu aktu oskarżenia pozostaje skuteczne po wniesieniu przez prokuratora nowego aktu oskarżenia w wyniku uzupełnienia śledztwa w sytuacji przekazania sprawy prokuratorowi w trybie art. 344a § 1 k.p.k., czy też dla uzyskania statusu oskarżyciela posiłkowego konieczne jest ponowne złożenie tego oświadczenia po wniesieniu przez prokuratora aktu oskarżenia w wyniku uzupełnienia śledztwa?”

p o s t a n o w i ł:

odmówić podjęcia uchwały.

Przekazane Sądowi Najwyższemu do rozpoznania zagadnienie prawne powstało na gruncie następujących realiów procesowych sprawy.

W dniu 20 lipca 2021 roku do Sądu Rejonowego w Będzinie wpłynął akt oskarżenia przeciwko B.K., S.P. i Ł.P. o przestępstwa określone w art. 160 § 2 k.k. oraz art. 156 § 1 pkt 2 k.k. w zw. z art. 156 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. (k. 340-354, k. 365), popełnione na szkodę małoletniego pokrzywdzonego B.P., dla którego Sąd Rejonowy w Będzinie Wydział III Rodzinny i Nieletnich postanowieniem z dnia 28 stycznia 2021 r., sygn., akt [...] (k. 233), ustanowił kuratora w osobie adw. M.D. – Kancelaria Adwokacka w C.. W dniu 10 września 2021 roku kurator małoletniego pokrzywdzonego adw. M.D. oświadczył, że pokrzywdzony będzie działał w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego (k. 416). Postanowieniem z 22 września 2021 roku, sygn. akt VII K 1239/21 (k. 421-422), Sąd Rejonowy w Będzinie, na podstawie art. 344a § 1 k.p.k., przekazał sprawę Prokuratorowi Rejonowemu w Będzinie w celu uzupełnienia śledztwa. Po uzupełnieniu śledztwa 24 marca 2022 roku (k. 563) prokurator wniósł do Sądu Rejonowego w Będzinie nowy akt oskarżenia, tym razem już tylko przeciwko B.K. i S.P. (k. 547-555) – odpowiednio o przestępstwa z art. 160 § 2 k.k. oraz art. 156 § 1 pkt 2 k.k. w zw. z art. 156 § 2 k.k. Wymieniony wcześniej kurator małoletniego pokrzywdzonego nie złożył nowego oświadczenia o działaniu w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, natomiast w toku postępowania przed Sądem I instancji był traktowany jako oskarżyciel posiłkowy, stawiając się na niemal wszystkie terminy rozpraw i biorąc aktywny udział w przewodzie sądowym.

Sąd Rejonowy w Będzinie wyrokiem z dnia 9 listopada 2023 r., sygn. akt VII K 1239/21, warunkowo umorzył postępowanie wobec oskarżonych. Orzeczenie Sądu pierwszej instancji zostało zaskarżone apelacjami wniesionymi przez obrońcę oskarżonej S.P., prokuratora (na niekorzyść) oraz pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego w osobie kuratora małoletniego pokrzywdzonego.

Przy rozpoznawaniu wniesionych środków odwoławczych Sąd Okręgowy w Sosnowcu uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne, wymagające zasadniczej wykładni ustawy, które zostało ujęte w formie następującego pytania:

„Czy oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k., złożone przez osobę uprawnioną przed sądem po wpłynięciu do sądu aktu oskarżenia pozostaje skuteczne po wniesieniu przez prokuratora nowego aktu oskarżenia w wyniku uzupełnienia śledztwa w sytuacji przekazania sprawy prokuratorowi w trybie art. 344a § 1 k.p.k., czy też dla uzyskania statusu oskarżyciela posiłkowego konieczne jest ponowne złożenie tego oświadczenia po wniesieniu przez prokuratora aktu oskarżenia w wyniku uzupełnienia śledztwa?”

W przekonaniu Sądu pytającego przepisy Kodeksu postępowania karnego, w tym art. 54 § 1 k.p.k., nie dają odpowiedzi na pytanie, czy raz złożone oświadczenie o działaniu w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego pozostaje skuteczne niezależnie od dalszych losów sprawy, w szczególności po jej zwrocie do postępowania przygotowawczego, kiedy to pokrzywdzony ponownie staje się stroną postępowania, a sprawa może nigdy ponownie do sądu nie trafić, co m.in. otwiera pokrzywdzonemu drogę do podjęcia się roli oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, a nie ubocznego. Możliwe jest także objęcie aktem oskarżenia innych lub dodatkowych osób lub też przedmiotem zarzutu będą dodatkowe czyny lub czyny zmienione na tyle, że dany podmiot straci status pokrzywdzonego. Zdaniem Sądu Okręgowego przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa w trybie art. 344a k.p.k. stanowi definitywne zakończenie danej sprawy sądowej, a ewentualny nowy akt oskarżenia po uzupełnieniu śledztwa rozpoczyna przed sądem nową sprawę. Na tej podstawie Sąd odwoławczy skłonił się ku przyjęciu stanowiska, że w takiej sytuacji, w celu skorzystania z uprawnienia, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k., pokrzywdzony musi złożyć ponownie oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Zaznaczył jednak, że możliwy jest pogląd przeciwny uznający skuteczność złożonego wcześniej oświadczenia pokrzywdzonego o woli występowania w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, za czym przemawia złożenie tego oświadczenia do właściwego organu i w terminie określonym w art. 54 § 1 k.p.k., a wymaganie podjęcia ponownie tego rodzaju inicjatywy może zostać uznane jako

przejaw nadmiernego formalizmu. W kontekście podniesionego zagadnienia, Sąd *ad quem* zwrócił również uwagę na występujące w nauce procesu karnego rozbieżności co do dopuszczalności złożenia oświadczenia, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k. w postępowaniu przygotowawczym, przed wniesieniem aktu oskarżenia.

Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o odmowę podjęcia uchwały. W jego przekonaniu w sprawie nie wystąpiły przesłanki uzasadniające wystąpienie z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego, albowiem problematyka podjęta w wystąpieniu Sądu odwoławczego, co zresztą Sąd ten sam przyznał, nie była przedmiotem rozbieżności doktryny procesu karnego, ani też nie występowała w orzecznictwie sądowym. Jeśli dodatkowo zważy się na wyrażony przez Sąd Okręgowy pogląd co do przedstawionego zagadnienia, to jego inicjatywa jawi się jako próba uzyskania potwierdzenia przyjętego stanowiska przez Sąd Najwyższy, co pozostaje w sprzeczności z celem instytucji unormowanej w art. 441 § 1 k.p.k.

Odnosząc się do warstwy merytorycznej pytania prawnego, prokurator zakwestionował stanowisko Sądu odwoławczego co do tego, że przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa w trybie art. 344a § 1 k.p.k. stanowi definitywne zakończenie sprawy sądowej, skoro tego typu postanowienie nie jest orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie, zaś prokurator, zgodnie z art. 344b k.p.k., może podtrzymać dotychczasowy akt oskarżenia. Wskazał również, że w takim przypadku nie ulega zmianie zasób informacji pozwalający na wypracowanie przez pokrzywdzonego decyzji odnośnie do działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Odmierna natomiast sytuacja występuje, kiedy prokurator wnosi nowy akt oskarżenia, co stwarza potrzebę wypracowania przez pokrzywdzonego nowej decyzji co do działania w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego i złożenia nowego oświadczenia, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k. Prokurator zwrócił uwagę, że w takim przypadku może dojść do zmiany ram definiujących przedmiot lub podmiot postępowania jurysdykcyjnego, co prowadzi do swoistego „oderwania” uprzednio złożonego przez pokrzywdzonego oświadczenia od aktualnego zakresu postępowania sądowego. W konkluzji stwierdził, że „kurator małoletniego pokrzywdzonego, aby był uprawniony do

działania w jego imieniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego po wniesieniu przez oskarżyciela posiłkowego nowego aktu oskarżenia wskutek uzupełnienia śledztwa winien złożyć nowe oświadczenie, o jakim mowa w art. 54 § 1 k.p.k. w terminie wskazanym w tym przepisie” (s. 12 stanowiska Prokuratury Krajowej).

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje.

Stanowisko prokuratora Prokuratury Krajowej, zgodnie z którym w niniejszej sprawie nie zachodzą warunki do podjęcia uchwały w trybie art. 441 § 1 k.p.k., jest trafne. W orzecznictwie i doktrynie powszechnie przyjmuje się, że skuteczne wystąpienie przez sąd odwoławczy z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego w trybie art. 441 § 1 k.p.k. może nastąpić tylko wówczas, gdy łącznie spełnione są następujące przesłanki:

a) w postępowaniu odwoławczym wyłoniło się "zagadnienie prawne", czyli istotny problem interpretacyjny, a więc taki, który dotyczy przepisu lub przepisów rozbieżnie interpretowanego czy interpretowanych w praktyce sądowej lub przepisu o wadliwej redakcji albo niejasno sformułowanego, dającego możliwość różnych przeciwstawnych interpretacji;

b) zagadnienie to wymaga "zasadniczej wykładni ustawy", czyli przeciwdziałania rozbieżnościom interpretacyjnym już zaistniałym w orzecznictwie bądź mogącym – z uwagi np. na istotne różnice poglądów doktryny – w nim zaistnieć, które to rozbieżności są niekorzystne dla prawidłowego funkcjonowania prawa w praktyce; nie wymaga zatem zasadniczej wykładni ustawy kwestia związana z przepisem, który jasno sformułowany nie stwarza podstaw do różnych interpretacji lub przepisu, który nie powoduje szczególnych trudności przy jego wykładni albo co do którego wątpliwości interpretacyjne zostały rozstrzygnięte choćby tylko w doktrynie, ale w sposób jednoznaczny;

c) pojawiło się ono "przy rozpoznawaniu środka odwoławczego", a więc jest powiązane z konkretną sprawą i to w taki sposób, że od rozstrzygnięcia tego zagadnienia prawnego zależy rozstrzygnięcie danej sprawy, gdyż Sąd Najwyższy dokonuje tu wykładni określonego przepisu lub przepisów tylko w związku ze sprawą, w której usunięcie wątpliwości prawnych pozwoli na prawidłowe jej

rozstrzygnięcie, a nie pytań o charakterze abstrakcyjnym, choćby miały one istotne znaczenie dla praktyki (zob. np. T. Grzegorzczak: *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 953-955; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007, t. I, s. 714-718; R. A. Stefański: *Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych*, Kraków 2001, s. 264-299; za: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., I KZP 20/11, OSNKW 2012/1/4, LEX nr 1109252).

O ile formalnie pytanie prawne wyłoniło się przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, o tyle należy podać w wątpliwość możliwość zakwestionowania statusu procesowego kuratora małoletniego pokrzywdzonego, który po wniesieniu nowego aktu oskarżenia, pomimo braku złożenia nowego oświadczenia o występowaniu w postępowaniu jurysdykcyjnym w charakterze oskarżyciela posiłkowego, był traktowany przez Sąd pierwszej instancji jako strona postępowania określana jako „kurator procesowy małoletniego oskarżyciela posiłkowego” lub „pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego z urzędu” (k. 581, 594, t. III, k. 607, 623, 641, 687, 718 t. IV).

Jeżeli bowiem adw. M. D. brał udział w rozprawie przed Sądem pierwszej instancji – co przecież nie ulega żadnej wątpliwości – to należy w pierwszej kolejności odpowiedzieć na pytanie: w jakim charakterze brał w niej udział? Niewątpliwie na etapie postępowania przygotowawczego mógłby być pełnomocnikiem pokrzywdzonego (art. 299 § 1 k.p.k.), ale na etapie postępowania jurysdykcyjnego osoba, niebędąca stroną, może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymaga tego jej interes w toczącym się postępowaniu, przy czym w postępowaniu sądowym – sąd może odmówić dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika, jeżeli uzna, że nie wymaga tego obrona interesów osoby niebędącej stroną (art. 87 k.p.k.). Co więcej, w przedmiotowej sprawie pokrzywdzony nie był – z oczywistych względów (zarówno z uwagi na swój wiek – ur. 22.10.2020 r., jak i stan zdrowia – zm. 23.02.2023 r.) – świadkiem w sprawie i również nie mógł się na niej stawić. Jeżeli zaś pokrzywdzony nie występuje w sprawie jako jej strona, to również nie może w niej aktywnie uczestniczyć, tj. zadawać pytań, czy też składać

wniosków dowodowych, ani wnosić środków odwoławczych od zapadających orzeczeń.

Adwokat M.D. został przez prokuraturę zawiadomiony – jako „pełnomocnik małoletniego B.P.” – o przesłaniu do Sądu Rejonowego w Będzinie aktu oskarżenia przeciwko B.K. oraz S.P. oraz m.in. pouczonego, że pokrzywdzony, do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, może złożyć oświadczenie, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego (k. 560). Sąd Rejonowy w Będzinie zawiadomił adw. M. D., jako „kuratora procesowego małoletniego pokrzywdzonego”, o terminie rozprawy wyznaczonym na dzień 3 czerwca 2022 r.

Przebieg rozprawy po wpłynięciu nowego aktu oskarżenia nie był nagrywany i dlatego jej przebieg obrazuje wyłącznie protokół, którego treść w zakresie zgodności z rzeczywistością nie była i nie jest kwestionowana. Zapisano w nim m.in., na pierwszym jej terminie w dniu 3 czerwca 2022 r., że „kurator małoletniego oskarżyciela posiłkowego adw. M.D. – nie stawiał się, prawidłowo zawiadomiony” (k. 580), po czym bezpośrednio przed otwarciem przewodu sądowego (k. 581) jest wpis: „w tym miejscu stawiał się kurator procesowy małoletniego oskarżyciela posiłkowego adw. M.D. (k. 230)”. Na rozprawę w dniu 2 września 2022 r. również stawiał się osobiście „kurator małoletniego oskarżyciela posiłkowego adw. M.D.” (k. 594) i który w jej trakcie zadawał pytania oskarżonej S. (k. 596-598). Taka sama sytuacja wystąpiła na rozprawie w dniu 7 października 2022 r. (k. 607-612) oraz w dniu 2 grudnia 2022 r. (k. 623-625), jak i 17 lutego 2023 r. (k. 641-645). Termin rozprawy wyznaczonej na dzień 3 marca 2023 r. został odwołany (k. 650), więc nawet nie wiadomo, dlaczego Sąd Rejonowy w tym terminie – na który nikt się nie stawiał wobec telefonicznego powiadomienia stron o odwołaniu rozprawy w tym dniu – postanowił odroczyć rozprawę i nowy termin wyznaczyć z urzędu (k. 654). Na rozprawę w dniu 30 czerwca 2023 r. „stawiał się kurator procesowy małoletniego oskarżyciela posiłkowego z urzędu adw. M.D.” (k. 687-688) – nie stawiał się on natomiast na rozprawę w dniu 21 września 2023 r. (k. 712), ale stawiał się na rozprawie w dniu 26 października 2023 r. (k. 718-719) i w głosach stron wnosił, jak prokurator, tj. o uznanie oskarżonych za winnych zarzucanych im czynów i wymierzenie stosownych kar (k. 718v).

Jakkolwiek adw. M. D. nie stawiał się na ogłoszenie wyroku w dniu 9 listopada 2023 r. (k. 720), to jednak złożył w terminie wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku, który to wniosek jako złożony przez osobę uprawnioną „pełnomocnika małoletniego oskarżyciela posiłkowego” został przyjęty (k. 728-729), a następnie został mu doręczony odpis wyroku wraz z jego uzasadnieniem (k- 744). Wywiedziona przez adw. M. D. apelacja – jako „pełnomocnika małoletniego oskarżyciela posiłkowego” została przyjęta (k. 765-770) i wraz z apelacjami prokuratora oraz obrońcy została przedstawiona do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Sosnowcu (k. 793).

W świetle powyższych zaszłości procesowych odmówienie statusu strony – oskarżyciela posiłkowego – małoletniemu pokrzywdzonemu przed Sądem II instancji stanowiłoby rażącą niekonsekwencję organów procesowych prowadzącą do naruszenia wyrażonej w art. 16 § 1 k.p.k., zasady lojalności procesowej. Skoro bowiem w doktrynie i orzecznictwie przez wzgląd na prokonstytucyjną wykładnię art. 16 § 1 k.p.k. wskazuje się na możliwość dopuszczenia pokrzywdzonego do udziału w postępowaniu sądowym w charakterze strony pomimo przekroczenia terminu, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k., który ma charakter prekluzyjny (por. R.A. Stefański, w: *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, teza 4 do art. 54 oraz powołane tam *postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2013 r., V KZ 43/13, LEX nr 1331415*), to tym bardziej dorozumiane, a przy tym konsekwentne dopuszczenie kuratora małoletniego pokrzywdzonego do reprezentowania jego praw przed Sądem I instancji powinno być respektowane także przez Sąd odwoławczy, zwłaszcza w kontekście aktywnego udziału tego podmiotu w postępowaniu – uczestniczenia w terminach rozpraw i wniesienia apelacji, z których to zachowań ewidentnie wynika, że chciał on realizować i realizował uprawnienia strony postępowania karnego. Jeżeli bowiem po stawieniu się na rozprawę w dniu 3 czerwca 2022 r. Sąd pierwszej instancji zapisał w protokole, że „stawił się kurator procesowy małoletniego oskarżyciela posiłkowego adw. M.D.”, a ten tego stwierdzenia nie zakwestionował i zajął należne mu miejsce na sali rozpraw, to z powyższego w sposób oczywisty wynika, że adw. M. D. swoim zachowaniem wykazał w sposób jednoznaczny, że chce brać udział w rozprawie w charakterze

oskarżyciela posiłkowego w imieniu małoletniego pokrzywdzonego jako kurator ustanowiony przez Sąd Rejonowy w Będzinie do jego reprezentowania w postępowaniu karnym (k. 230). Także dla Sądu pierwszej instancji powyższa sytuacja była oczywista, albowiem w przeciwnym wypadku Sąd ten musiałby wydać stosowne postanowienie w trybie art. 56 § 2 k.p.k., tj. orzec, że oskarżyciel posiłkowy nie może brać udziału w postępowaniu z uwagi na zaistnienie przesłanek opisanych w tym przepisie. Tak się jednak nie stało.

Warto podkreślić, że przecież samo oświadczenie pokrzywdzonego, że będzie działał w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, może zostać złożone tak na piśmie, jak i ustnie do protokołu, ale również w sposób dorozumiany, konkludentnie (*zob. uchwała SN z dnia 14 stycznia 1971 r., VI KZP 66/70, OSNKW 1971/5/67, LEX nr 18222*). Mimo zmiany stanu prawnego w zakresie sposobu dopuszczenia pokrzywdzonego do udziału w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 45 § 1 d.k.p.k. stanowił bowiem, że to sąd dopuszczał pokrzywdzonego – po złożeniu przez niego stosownego oświadczenia (art. 44 § 1 d.k.p.k.), jeżeli uznał, że jego udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości), to jednak i obecnie w pełni należy podzielić pogląd, że jeżeli sąd faktycznie dopuścił pokrzywdzonego do udziału w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, to wówczas należy przyjąć, iż przyznanie mu prawa takiej strony nastąpiło konkludentnie (*postanowienie SN z dnia 20 kwietnia 1978 r., VII KZP 7/78, LEX nr 17054*). W orzecznictwie Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że jakkolwiek „w art. 54 § 1 k.p.k. przewiduje się, co prawda, określoną formułę oświadczenia pokrzywdzonego, którego złożenie jest warunkiem działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego, ale przy wykładni tego przepisu nie można pomijać art. 118 § 1 k.p.k. Zgodnie z jego brzmieniem znaczenie czynności procesowej podlega ocenie według treści oświadczenia. To zaś oznacza, że procesowe znaczenie oświadczenia może być wywiedzione także w sposób konkludentny” (*wyrok SN z dnia 4 lutego 2013 r., V KK 419/12, OSNKW 2013/4/31, LEX nr 1311743*). O ile zatem przejściu z postępowania przygotowawczego w postępowanie jurysdykcyjne nie towarzyszy automatyczne przeniesienie uprawnień pokrzywdzonego do działania w charakterze strony, to jednak w realiach procesowych przedmiotowej sprawy nie sposób uznać, by pełnomocnik

małoletniego pokrzywdzonego nie wyraził w sposób jednoznaczny woli działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego, co zresztą było oczywiste i dla Sądu Rejonowego. Gdyby przecież Sąd Rejonowy nie uznał stawienia adw. M. D. za zgłoszenie się pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego do udziału w sprawie, to zezwoliłby mu na pobyt na sali rozpraw jedynie w charakterze publiczności, a skoro zaprotokołował, jak wskazano to już wyżej, że stawiał się kurator procesowy małoletniego oskarżyciela posiłkowego, czemu ten nie protestował, to trudno teraz zarzucać, że ten nie potwierdził swoimi słowami tego, co Sąd Rejonowy zdążył już zaprotokołować.

Sąd Najwyższy nie neguje tego, że po wpłynięciu do sądu nowego aktu oskarżenia, który w stosunku do pierwotnego niejednokrotnie posiada inny zakres przedmiotowy lub podmiotowy, pokrzywdzony winien ponownie złożyć – zgodnie z art. 54 § 1 k.p.k. – stosowne oświadczenie (lub podtrzymać wcześniejsze) i w przedmiotowej sprawie o takiej możliwości pełnomocnik pokrzywdzonego został stosownie pouczony (k. 560). Faktycznie bowiem w zmienionej sytuacji pokrzywdzony ma przecież pełne prawo zająć stanowisko odmienne od pierwotnego (choćby z uwagi na zmieniony krąg osób oskarżonych, czy też zmieniony opis czynu zarzucanego).

Można byłoby się oczywiście zastanawiać, jaki skutek wywiera wcześniejsze „oświadczenie o zamiarze działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego w związku z dokonaniem czynu zabronionego na szkodę małoletniego B.P.” (k. 416). Jego kurator, adw. M. D. w ww. piśmie wskazał jednoznacznie, że w przedmiotowej sprawie pokrzywdzony będzie występować w charakterze oskarżyciela posiłkowego, właśnie z uwagi na dokonany na jego szkodę czyn zabroniony. W zaistniałej sytuacji nic nie wskazywało na to, aby wola pokrzywdzonego w omawianym zakresie uległa zmianie. Jeżeli natomiast Sąd miałby co do tego jakiegokolwiek wątpliwości, w ramach lojalności, winien zwrócić się do pokrzywdzonego o zajęcie jednoznacznego stanowiska, czy podtrzymuje swoją wolę działania w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Zagadnienie przedwczesnego złożenia odpowiedniego oświadczenia woli uczestnika postępowania sądowego było szeroko rozważane w licznych

orzeczeniach chociażby w odniesieniu do wniosków o sporządzenie na piśmie oraz doręczenie uzasadnienia wyroku, który nie został jeszcze ogłoszony. Jakkolwiek nie budziło i nie budzi wątpliwości, że przekroczenie 7-dniowego terminu zawitego określonego w art. 422 § 1 i § 2a k.p.k. powoduje, że dokonanie czynności procesowej po jego upływie nie wywołuje skutków prawnych, to jednak już nie było takie oczywiste, czy i ewentualnie jaki skutek wywołuje wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku złożony przed ogłoszeniem wyroku. Dość jednolicie przyjmowano, że w takiej sytuacji wniosek o doręczenie wyroku złożony przed jego ogłoszeniem jest bezskuteczny, skoro wówczas nawet nie wiadomo, czy w ogóle dojdzie do wydania orzeczenia. Przyjęcie poglądu odmiennego prowadziłoby do absurdalnego twierdzenia, że wniosek taki można składać w każdym czasie, a więc np. po zawiadomieniu o wyznaczeniu rozprawy (zob. *postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 11 października 2002 r.*, WA 53/02; 19 sierpnia 2009 r., IV KZ 38/09; 1 czerwca 2010 r., IV KZ 30/10; 19 lutego 2013 r., II KZ 5/13; 15 maja 2019 r., II KZ 9/19; 7 marca 2022 r., I KZ 13/22). Wyrażano jednak i inne stanowiska, a mianowicie, że w takiej sytuacji sam fakt złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku jeszcze przed jego ogłoszeniem nie może stanowić samoistnej przesłanki do odmowy jego przyjęcia, a zachodzące w tym względzie ewentualne wątpliwości należałoby łatwo usunąć w trybie art. 120 § 1 k.p.k. (zob. *postanowienie SN z dnia 22 maja 2014 r.*, III KZ 15/14).

Przedstawione powyżej rozbieżności interpretacyjne, jak się wydaje, zostały w ostatnim czasie przynajmniej po części usunięte za sprawą wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 grudnia 2018 r. w sprawie *Witkowski przeciwko Polsce* (skarga nr 21497/14), w którym stwierdzono naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC polegające na nieuwzględnieniu wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia złożonego przed ogłoszeniem wyroku, uznając stanowisko Sadu *meriti* za zbyt formalistyczne (zob. M. Gudowski, *Wyrok w sprawie Witkowski przeciwko Polsce jako przyczynek do dyskusji nad czynnościami procesowymi dokonanymi przed rozpoczęciem biegu terminu procesowego*, Prokuratura i Prawo 2020, nr 1, s. 133-140; K. Warecka, *Wniosek o doręczenie wyroku wraz z uzasadnieniem można złożyć przed ogłoszeniem wyroku*.

Omówienie wyroku ETPC z dnia 13 grudnia 2018 r., 21497/14, Witkowski, LEX/el. 2018). W powołanym wyroku ETPC stwierdził m.in., że zastosowana przez sąd krajowy wykładnia, zresztą niejednolita, a sprowadzająca się do stwierdzenia, że wniosek o uzasadnienie wyroku złożony przed jego ogłoszeniem jest bezskuteczny, przestała służyć pewności prawa i należytemu sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości oraz stanowiła swoistą przeszkodę, która pozbawiła skarżącego możliwości rozpoznania jego sprawy przez sąd odwoławczy (pkt 56). Pogląd wyrażony na gruncie zagadnienia poruszonego w ww. orzeczeniu wolno *mutatis mutandis* odnieść do zagadnienia wnoszenia oświadczenia pokrzywdzonego o woli występowania w postępowaniu sądowym w charakterze oskarżyciela posiłkowego, jeszcze przed wniesieniem przez prokuratora aktu oskarżenia, lecz już po wydaniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów, albowiem dopiero wówczas znana jest osoba podejrzanego. Należy wówczas postulować dołączenie przez prokuratora do aktu oskarżenia oświadczenia pokrzywdzonego (zob. R.A. Stefański, w: *Kodeks postępowania karnego...*, op. cit., teza 4 do art. 54).

W powołanym powyżej opracowaniu M. Gudowski zwraca uwagę na kwestię oświadczenia pokrzywdzonego o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego złożonego przed wniesieniem aktu oskarżenia i wskazuje m.in., że „chybiona jest również przedstawiona argumentacja wyprowadzana z wykładni systemowej, z której ma wynikać, że wraz z zawiadomieniem o wniesieniu do sądu aktu oskarżenia, zbędne byłoby pouczanie pokrzywdzonego przez oskarżyciela publicznego o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 334 § 3 k.p.k.), gdyby pokrzywdzony mógł złożyć takie oświadczenie w postępowaniu przygotowawczym organowi tego postępowania. Argumentując w ten sposób nie dostrzeżono bowiem istotnej okoliczności, a mianowicie, że pouczenie pokrzywdzonego następuje już przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym (art. 300 § 2 k.p.k.). Tymczasem powszechnie wykorzystywany podczas tej czynności wzór pouczenia pokrzywdzonego, uregulowany w formie rozporządzenia wydanego na podstawie delegacji ustawowej z art. 300 § 4 k.p.k., zawiera również zdanie mówiące o tym, że pokrzywdzony «w postępowaniu sądowym może być stroną (oskarżycielem posiłkowym), jeżeli tego zażąda do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego (art. 53

i art. 54 § 1)». Tym samym pokrzywdzonego poucza się o uprawnieniu do złożenia stosownego oświadczenia już przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym, nie zaś dopiero wraz z zawiadomieniem o wniesieniu aktu oskarżenia do sądu. Jednocześnie niezwykle istotny jest fakt, że wzór pouczenia nie zawiera informacji o tym, iż oświadczenie może zostać skutecznie złożone wyłącznie w postępowaniu sądowym, czy też że może zostać skierowane jedynie do sądu po wniesieniu aktu oskarżenia. Tym samym, gdyby nawet uznawać za uzasadnioną wykładnię, zgodnie z którą właściwe oświadczenie pokrzywdzonego może zostać złożone dopiero po wniesieniu aktu oskarżenia i musi zostać skierowane do sądu, to w wyniku niedokładnego, a w istocie mylnego pouczenia zawartego w załączniku do rozporządzenia, nie sposób wywodzić negatywnych skutków procesowych dla pokrzywdzonego, który złożyłby stosowne oświadczenie we wcześniejszym stadium postępowania (art. 16 § 1 i 2 k.p.k.). Nie należy przy tym tracić z pola widzenia, że skoro w orzecznictwie – w wyniku prokonstytucyjnej wykładni art. 16 § 1 i 2 k.p.k. – dopuszcza się możliwość uznania za skuteczne oświadczeń pokrzywdzonych złożonych po upływie stanowczego terminu końcowego z art. 54 § 1 k.p.k., to tym bardziej brak jest jakichkolwiek podstaw do tego, aby uznawać za bezskuteczne oświadczenia złożone przed wniesieniem aktu oskarżenia do sądu”.

W tym kontekście należy wskazać, że jedyne pouczenie (tak przynajmniej wynika z akt sprawy), jakie zostało przesłane do „pełnomocnika małoletniego” pokrzywdzonego (k. 560) zawiera informację o treści: „pokrzywdzony, do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, może złożyć oświadczenie, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 54 § 1 k.p.k.)”. Nie ma tam mowy o tym, że wcześniejsze, tj. przed wniesieniem aktu oskarżenia, złożenie przedmiotowego oświadczenia czyni go bezskutecznym. A skoro tak, to mając również na uwadze to, że przepisy procesowe mają m.in. na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.), natomiast brak pouczenia lub mylne pouczenie o przysługujących uprawnieniach przez organ procesowy nie może wywołać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby,

której to dotyczy (art. 16 § 1 k.p.k.), to w konsekwencji – w realiach procesowych przedmiotowej sprawy – nie sposób uznać, że oskarżyciel posiłkowy nie złożył skutecznie oświadczenia, że będzie działał w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Odmienne stanowiska należy uznać za przejaw nadmiernego formalizmu w interpretacji i stosowaniu prawa, które w takich sytuacjach dla pokrzywdzonego może stanowić istotne ograniczenie prawa do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej (art. 6 ust. 1 EKPC).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy postanowił jak w sentencji.

Małgorzata Gierszon Jerzy Grubba Kazimierz Klugiewicz

WB.

[ał]